

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. відділу докторантури та аспірантури

О. М. Волков

«26» 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЕТИКА НАУКОВЦЯ»**

Ступінь вищої освіти	доктор філософії
Галузь знань	07 Управління та адміністрування
Спеціальність	073 Менеджмент
Кафедра	Філософії

Робоча програма навчальної дисципліни «Соціальна відповідальність та етика науковця» розроблена відповідно до освітньої програми підготовки доктор філософії «Менеджмент морської галузі»

Розробник: Доннікова Ірина Анатоліївна, д.філос.н., професор

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії Національного університету «Одеська морська академія»

Протокол від «25» серпня 2022 р. № 1

Завідувач кафедри Доннікова І.А.

Секретар кафедри Шевчук О.М.

Гарант ОНП Сенько О.В.

1. ВІДОМОСТІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ

Викладач	Доннікова Ірина Анатоліївна, д. філос. н., професор, завідувачка кафедри філософії
Профайл викладача	http://moodle.onma.edu.ua/user/profile.php?id=209
Контактний тел.	097 831 75 93
E-mail:	irinadonnikova281@gmail.com
Сторінка курсу в СДДНУ «ОМА»	http://moodle.onma.edu.ua/course/view.php?id=1023
Консультації	<i>Очні: вівторок з 13.30 до 15.30</i> <i>Он-лайн: четвер з 13.30 до 15.30</i>

2. ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Соціальна відповідальність та етика науковця» є формування етичного світогляду сучасного науковця на основі розуміння основних понять етики та етики науки; розкриття зв'язку етичної поведінки вченого з моральністю як загальнолюдською цінністю; засвоєння здобувачами наукового ступеня доктора філософії принципів академічної доброчесності у викладанні та навчанні, набуття ними навичок науково-дослідницької діяльності з врахуванням аксіологічних аспектів науково-технічного розвитку.

Мова навчання – українська
Статус дисципліни - обов'язкова

Навчальна дисципліна забезпечує набуття перелічених нижче компетентностей та досягнення програмних результатів навчання.

Інтегральна компетентність

Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у галузі управління та адміністрування, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики, застосовувати новітні методології наукової та педагогічної діяльності, здійснювати власні наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Компетентності:

ЗК01. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК04. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері менеджменту на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

СК07. Соціальна відповідальність за результати стратегічних рішень в менеджменті морської галузі.

Програмні результати навчання:

РН01. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.

РН04. Розробляти та реалізовувати наукові та прикладні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику у галузі управління та адміністрування і розв'язувати значущі наукові та технологічні проблеми в менеджменті з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, етичних, економічних, екологічних та правових аспектів.

РН10. Демонструвати навички розв'язання системних проблем ефективного розвитку морської галузі за обмеженнями стійкого нарощування виробничого потенціалу на національному та підприємницькому рівнях.

Кількість кредитів ЄКТС - 2

Форма підсумкового контролю – екзамен

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Успішне завершення програми навчальної дисципліни «Соціальна відповідальність та етика науковця» передбачає здобуття аспірантом наступних результатів навчання за навчальної дисципліною:

Знання:

основних категорії етики та етики науки;
аргументів прихильників та критиків основних концепцій етики науки;
коло етичних проблем, що виникають в науковій діяльності.

Уміння:

здійснювати наукові дослідження з врахуванням аксіологічних аспектів науки;
дотримуватись принципів академічної доброчесності;
застосовувати основні поняття етики науки в дослідницькій та професійній діяльності.

Розуміння:

моральних колізій сучасної науки, включаючи проблеми окремих наук;
значення відповідальності дослідника в сучасному технологічному світі.

3. ПРОГРАМА, СТРУКТУРА (ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН) НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Код розділів тем	Навчальне навантаження (години)							
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
	Кількість аудиторних годин *	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабора-торні роботи	Кількість аудиторних годин *	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабора-торні роботи
Тема 1. Етика як галузь філософського знання.	2	2	X	X	2	2	X	X
Тема 2. Наука як цінність і цінності науки.	4	2	2	X	4	2	2	X
Тема 3. Етика і наука. Поняття етосу науки.	4	2	2	X	4	2	2	X
Тема 4 Моральні колізії науково-технічного розвитку.	2	2	X	X	2	2	X	X
Тема 5. Дослідницькі та моральні пріоритети науковця.	4	2	2	X	4	2	2	X
Тема 6. Етичний кодекс сучасного вченого.	4	2	2	X	4	2	2	X
Всього аудиторних годин	20	12	8	X	20	12	8	X
Самостійна робота (години)	40				40			
Загальний обсяг годин навчальної дисципліни	60				60			

4. АНОТАЦІЇ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Етика як галузь філософського знання.

Мораль як предмет етики. Сутність моралі. Імперативність і практична орієнтація моралі. Етичні парадигми в цивілізаційному розвитку людства. Моральні проблеми мультикультурного світу. Етичні аспекти людської діяльності. Етика — професійна етика – прикладна етика.

Література [4,5,7,9,11,13,15].

Тема 2. Наука як цінність і цінності науки. Етика науки.

Аксіологія науки про співвідношення наукового пізнання і ціннісного мислення. Внутрішні цінності науки. Соціокультурні детермінанти науки та наукової діяльності. Інтеграція наукових досліджень як фактор антропологізації науки і аксіологізації мислення. Етичні аспекти наукової діяльності в контексті аксіологізації науки. Етика науки як професійна етика науковця.

Література [2,5,6,8,10,12,18].

Тема 3. Поняття етосу науки.

Актуалізація проблеми практичного застосування результатів «великої науки». Наука і наукові спільноти. Толерантний науковий простір та імперативи наукової спільноти. Поняття «наукового етосу» та його інтерпретації. Етос фундаментальної та прикладної науки. Національні наукові спільноти. Соціальна відповідальність вченого.

Література [2, 5, 12,17,18].

Тема 4 Моральні колізії науково-технічного розвитку.

Етичні проблеми інформаційної цивілізації. Інноваційна технологічна діяльність в контексті етики відповідальності. Етика техніки та технології. Етичні проблеми NBIC технологій. Моральні норми та цінності екобезпечної діяльності людини.

Література [2,5,13,11,12,18].

Тема 5. Дослідницькі та моральні пріоритети науковця.

Вчений як суб'єкт пізнання, дослідник та людина. Морально-етичні цінності дослідника: професійний обов'язок, соціальна відповідальність, академічна честь, повага до іншої людини. Етичні принципи педагога-дослідника у здійсненні академічної комунікації. Наукова етика в наукових дослідженнях. Плагіат і самоплагіат як прояви особистісно-професійної деформації.

Література [1,2,3,5,6,11,14,16].

Тема 6. Етичний кодекс сучасного вченого.

Академічна культура і етика у вищій освіті. Ціннісно-етичний вимір сучасного університету. Академічні кодекси цінностей. Основні принципи академічної доброчесності. Професійна культура науковця-дослідника в освітньому просторі університету.

Література [2,3,6,16,17,19,20,23].

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва теми	Зміст заняття
1	2	3
1	Наука як цінність і цінності науки. Етика науки.	1. Антропологізація науки: етичний аспект. 2. Поняття етики науки. 3. Аналіз тексту (з книги: Йонас Г. Принцип

		відповідності. У пошуках етики для технологічної цивілізації : пер. з нім. / Г. Йонас. — К. : Лібра, 2001. — 400 с.).
2	Поняття етосу науки.	1. Р. Мертон про наукові спільноти та етос науки. 2. Основні етичні принципи наукової спільноти. 3. Аналіз статті (Потішук О. О. (2016). <i>Етос науки: постнекласичне дослідження</i> . Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. Випуск 3(48) - http://novyn.kpi.ua/2016-3/06_Potischuk.pdf).
3	Дослідницькі та моральні пріоритети науковця.	1. Вчений як суб’єкт пізнання, дослідник та людина. 2. Морально-етичні цінності особистості дослідника. 3. Аналіз тексту (Кривцова Н.В. Плагиат и самоплагиат как проявления личностно-профессиональной деформации // Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції НУ «ОМА». – Одеса: НУ «ОМА», 2019 – С. 303-306).
4	Етичний кодекс сучасного вченого.	1. Академічна культура сучасного університету. 2. Принципи академічної доброчесності. 3. Етичний кодекс ученого України – Рамковий кодекс академічної доброчесності Національного університету «Одеська морська академія»: порівняльний аналіз.

6. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Не передбачені.

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота є однією з важливих складових навчального процесу, пов’язаних з формуванням здатності і потреби навчатися протягом життя. Основу самостійної роботи складає робота з інформаційними джерелами, яка розвиває навички критичного мислення, керування часом, розкриттю ресурсів самореалізації дослідника наукових знань.

Види самостійної роботи:

1. Підготовка завдань до лекцій.
2. Вивчення окремих тем курсу, які не розглядалися під час занять.
3. Підготовка до семінарських занять.

Перелік тем, винесених на самостійне вивчення:

№ з/п	Назва теми
1	Професійна етика: історія виникнення.
2	Професійні етичні кодекси.
3	Етика сучасних технологій.
4	Моральні аспекти штучного інтелекту.
5	Етика наукових досліджень.
6	Пагвоський рух вчених.
7	Етична компетентність сучасного інженера.
8.	Етичні обмеження і права людини.

9.	Ціннісно-мотиваційна сфера особистості дослідника.
10.	Плагіат як прояв особистісно-професійної деформації.

8. ПОЛІТИКА КУРСУ І ЦІННОСТІ

Курс побудований на розвитку і закріпленню навичок роботи з інформацією – науковими текстами, аудіо і відеоматеріалами, які потребують від аспірантів вміння виділяти, розуміти, інтерпретувати смислові одиниці тексту, розвивати критичне мислення, здатність до науково-дослідницької діяльності, саморозвитку і самовдосконалення. Мотивування до науково-дослідницької діяльності – одне з головних завдань курсу.

Важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і відповідного оцінювання є дотримання принципів академічної доброчесності здобувачів вищої освіти. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується «Положенням про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працівників та здобувачів вищої освіти НУ «ОМА»» №2-03-3 (<http://www.onma.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/OMS-2-02-3.2018.pdf>) та Рамковим кодексом академічної доброчесності № 2-03-93 Національного університету «Одеська морська академія» (http://www.onma.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/11.02.2019_Kontr-prym-Ramkovyj-kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf).

9. ВИМОГИ ВИКЛАДАЧА

Для успішного засвоєння курсу і досягнення високого освітнього результату відвідування занять і виконання всіх видів завдань є обов'язковим. У разі відсутності на занятті завдання виконуються самостійно з подальшим захистом.

Іспит складається по білетах, в кожному з яких по два завдання. Перше – питання теоретичного характеру, друге – аналіз наукового тексту. Обравши білет, аспірант має час на підготовку. Іспит проводиться у формі співбесіди з викладачем, в ході якої аспірант має продемонструвати набуті знання і навички роботи з науковою літературою, вміння аргументовано, як усно, так і в письмовій формі виражати власні думки з основних проблем курсу.

Питання до іспиту розміщені в силабусі. Дата іспиту визначається відділом докторантури та аспірантури.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Аналіз і оцінювання усних відповідей, перевірка письмових завдань, в тому числі з самостійної роботи (есе, планів-конспектів семінарських занять), графічні перевірки (смислових мап і схем), індивідуальні співбесіди, самоаналіз і самооцінювання виконаних завдань.

Форма семестрового контролю: екзамен.

Методи демонстрації результатів навчання за навчальною дисципліною

№ з/п	Результати навчання за навчальною дисципліною	Методи демонстрації	інструменти, обладнання та програмне забезпечення, які використовуються для демонстрації здобутих результатів навчання за навчальною дисципліною (за потребою)
1.	Знання: аспірант повинен знати етичні проблеми наукової діяльності: аргументи прихильників та критиків основних концепцій етики науки; коло етичних проблем, що виникають в науковій комунікації, розуміти моральні колізії сучасної науки, включаючи проблеми окремих наук, значення відповідальності особистості дослідника в сучасному технологічному світі.	SMART- моделі «МАПА», які використовуються для аналізу результатів роботи аспірантів з аудіо та відеоматеріалами, в самостійній роботі з першоджерелами, для самоаналізу та самооцінювання виконаних завдань	Використання ПО (Micr.PowerPoint) для презентацій Платформи Zoom, Telegram для онлайн навчання
2.	Уміння: аспірант повинен здійснювати наукові дослідження з врахуванням аксіологічних аспектів науки; дотримуватись принципів академічної доброчесності; застосовувати основні поняття етики науки в дослідницькій та професійній діяльності.	SMART- моделі «МАПА», які демонструють знання і вміння аспірантів при виконанні письмових завдань, написані есе або тезисів з проблем курсу.	Використання ПО (Micr.PowerPoint) для презентацій Платформи Zoom, Telegram для онлайн навчання
3.	Розуміння: моральних колізій сучасної науки, включаючи проблеми окремих наук; значення відповідальності дослідника в сучасному технологічному світі.	SMART- моделі «МАПА», які використовуються для аналізу результатів роботи аспірантів з аудіо та відеоматеріалами, в самостійній роботі з першоджерелами, для самоаналізу та самооцінювання виконаних завдань	Платформи Zoom, Telegram (для онлайн навчання)

11. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ ЗА НАВЧАЛЬНОЮ ДИСЦИПЛІНОЮ

Оцінка за шкалою ЗВО	Оцінка за національною шкалою	Критерії
Відмінно	A	Продемонстровано відмінний освітній результат: курс опановано в повному обсязі, вільне володіння навчальним матеріалом, логічні і повні відповіді на всі питання; здатність творчо і самостійно мислити; аргументовано вести дискусію; вміння органічно пов'язувати теоретичні та практичні аспекти курсу.
Дуже добре	B	Продемонстровано дуже високий освітній результат: курс опановано в повному обсязі, виступи на заняттях демонструють елементи творчого опрацювання наукових джерел. Добре володіння філософським і науковим понятійним апаратом, але бракує навичок аргументованої дискусії.
Добре	C	Продемонстровано високий освітній результат, більшу частину курсу опановано, але невисока активність на заняттях, бракує творчих навичок в роботі з науковою літературою, здатності чітко формулювати і обґрунтовувати власну думку.
Задовільно	D	Продемонстровано невисокий освітній результат: значну частину курсу не опановано, знання не мають системного характеру; низька активність на заняттях; дуже поверхове розуміння змісту основних понять курсу; нездатність чітко формулювати і обґрунтовувати власну думку.
Достатньо	E	Продемонстровано низький освітній результат: аспірант не орієнтується в проблемах курсу; не виконав більшості навчальних завдань; не володіє основними філософськими і науковими поняттями, навичками формулювати і обґрунтовувати власну думку.
Незадовільно	FX	Освітнього результату не досягнуто: курс не опанований ані в теоретичному, ані в практичному аспектах і потребує повторного вивчення.

12. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Етика в системі філософського знання. Базові етичні цінності.
2. Предмет і проблемне поле етики науки.
3. Основні етапи становлення етики науки.
4. Цінності науки і моральні цінності в історичній ретроспективі.
5. Поняття етосу науки.
6. Наука як професія. Професійна етика сучасного дослідника.
7. Суб'єкт наукового пізнання як етичний суб'єкт.
8. Етичні принципи та правила наукової діяльності.
9. Етичні аспекти інженерної діяльності.
10. Етика сучасних технологій.
11. Проблема відповідальності в науці. Етичні обмеження і права людини.
12. Наука і статус вченого в міжнародних конвенціях.
13. Рассел Б. «Вплив науки на суспільство».
14. Докінз Р. «Наука для душі. Нотатки раціоналіста».
15. Адорно Т. В. «Проблеми філософії моралі».
16. Вернадський В. І. «Наукова думка як планетарне явище».
17. Йонас Г. «Принцип відповідності. У пошуках етики для технологічної цивілізації».

18. Макінтайр Е. «Після чесноти. Дослідження з теорії моралі».
19. Бауман З., Донскіс Л. «Моральна сліпота. Втрата чутливості у плінний час».
20. Кисельов М.М. «Етика та наука: сфери перетину».
21. Єрмоленко А. М. «Соціальна етика та екологія. Гідність людини — шанування природи».
22. Етичний кодекс ученого України – Рамковий кодекс академічної доброчесності Національного університету «Одеська морська академія»: порівняльний аналіз.
23. Merton R. The Sociology of Science: An Episodic Memoir.
24. Polanyi M. Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy.
25. Erno-Kjohlhede E. Scientific norms as (dis)integrators of scientists?

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Аболіна Т.Г. Прикладна етика: [навч. посіб.] / Т.Г. Аболіна, В.Г. Нападиста, О.Д. Рихліцька та ін. ; за наук. ред. Панченко В.І. К. : Центр учбової літератури, 2012. С. 210– 211.
2. Єрмоленко А. Професійні етичні кодекси: між партикулярним етосом та універсальною мораллю. С. 123–126. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13719/Yermolenko_Profesiini_etychni_kodeksy_mizh_partykuliarnym_etosom.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. Етичний кодекс ученого України [Текст] Затверджено зборами Національної академії наук 15 квітня 2009 р. Бюлетень ВАК. 2009. № 6. С. 15–18
4. Малахов В.А. Етика : [курс лекцій] / В.А. Малахов. Острог : Вид-во НУ «Острозька академія», 2014. – 214 с.
5. Ратніков, В. С. Етика та раціональність у науковому дослідженні : Навчальний посібник / В. С. Ратніков, А. І. Теклюк. – Вінниця : ВНТУ, 2022. 143 с.
6. Сердюк Н. Г. Прикладна етика: інституалізація моралі. Київ : Четверта хвиля, 2014. С. 66.
7. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

Допоміжна

8. Бауман З. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плінний сучасності [Текст] /З. Бауман, Л. Донскіс; [пер. з англ. О. Буценка]. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 280 с.
9. Баумейстер А. Буття і благо. Вінниця: Т.П. Барановська, 2014. 418 с.
10. Докінз Р. Наука для душі. Нотатки раціоналіста. - <https://kunsht.com.ua/cinnosti-nauki-vid-richarda-dokinza/>
11. Запорожан В. Н., Доннікова І. А., Ханжи В. Б. Между добром и злом: нравственное самоопределение человека: монографія. Одесса: ОНМедУ. 2020. 264 с.
12. Запорожан В. М., Доннікова І. А., Ханжи В. Б. Етика розуму в добу технологічних викликів. *Біоетика: від теорії до практики [колективна монографія]*. Київ: ВД «Авіцена», 2021. С. 17-28.
13. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації : пер. з нім. / Г. Йонас. — К. : Лібра, 2001. — 400 с.
14. Кривцова Н.В. Плагиат и самоплагиат как проявления личностно-профессиональной деформации // Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції НУ «ОМА». – Одеса: НУ «ОМА», 2019. – С. 303-306.
15. Макінтайр Е. Після чесноти: Дослідження з теорії моралі / Е. Макінтайр ; пер. з англ. — К. : Дух і літера, 2002. — 436 с.
16. Навчальний посібник з курсу «Професійна етика вищої освіти» для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» / А.П. Алексеенко, К.І. Карпенко, Л.О. Гончаренко, В.В. Дейнека. – Харків: ХНМУ, 2015. 77 с.
17. [Рамковий кодекс академічної доброчесності Національного університету «Одеська морська академія».](#)
18. Сидоренко Л.І. Етика науки. - <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/etik-sidorenko.html>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

19. Етична експертиза наукових досліджень - <https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Pustovit-SW.pdf>
20. Ethics of Science and Technology and Bioethics. - <https://en.unesco.org/themes/ethics-science-and-technology>.
21. Штучний інтелект чи штучний хайп: як головна інновація світу виглядає з України. -

<https://platfor.ma/topic/shtuchnij-intelekt-chi-shtuchnij-hajp-yak-golovna-innovatsiya-svitu-viglyadaye-z-ukrayini/>

22. Сидорчук Ю.М. Філософсько-правові аспекти використання штучного інтелекту. Право і суспільство. № 3, частина 2/2017. – С. 16-19. - http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_2/6.pdf
23. Етичний кодекс ШІ: компанія Bosch встановлює принципи роботи зі штучним інтелектом - <https://www.bosch.ua/news-and-stories/ai-code-of-ethics/>

Адреси електронних бібліотек:

1. <http://lib.onu.edu.ua/> – бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова
2. <http://w.w.w.ognb.odessa.ua/> – Одеська національна наукова бібліотека
3. <http://w.w.w.nbu.gov.ua/> – бібліотека імені В. Вернадського
4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> – бібліотека імені Максимовича, КНУ
5. <http://w.w.w.filosof.com/ua/> – Інститут філософії ім. Г. Сковороди
6. <http://w.w.w.biblioteka.org.ua> – Українська електронна бібліотека